בלק ב

א. בנבואתו של בלעם ל"אחרית הימים", שבפרשתנו[1], פירשו המפרשים[2] שכתובי נבואה זו (דרך כוכב גו', והי' אדום גו' וירד גו') כללותם קאי על מלכות דוד ומלכות מלך המשיח. אמנם בפרטיות פירושם של הכתובים מצינו כמה פירושים, ומהם:

הרמב"ם בספרו יד החזקה[3] כותב: "בפרשת בלעם כו' הוא אומר אראנו ולא עתה זה דוד *[3], אשורנו ולא קרוב זה מלך המשיח[4]. דרך כוכב מיעקב זה דוד, וקם שבט מישראל זה מלך המשיח[5]. ומחץ פאתי מואב זה דוד וכן הוא אומר[6] ויך דוד את מואב כו', וקרקר כל בני שת זה מלך המשיח שנאמר בו[7] ומשלו מים עד ים. והי' אדום ירשה זה דוד שנאמר[8] ותהי אדום לדוד עבדים וגו', והי' ירשה זה מלך המשיח שנאמר[9] ועלו מושיעים בהר ציון".

והיינו דהרמב"ם מחלק בפירושו כל כתוב שבפסוקים אלו לשנים — בחלקו הראשון המדובר בדוד המלך, ובחלקו השני — במלך המשיח.

אמנם רש"י פי' כתובים אלו באופן אחר: "אראנו רואה אני שבחו של יעקב כו' לאחר זמן. דרך כוכב . . וקם שבט מלך רודה ומושל ומחץ פאתי מואב זה דוד שנאמר בו כו'. וירד מיעקב ועוד יהי' מושל אחר . . מלך המשיח". והיינו שלפירושו[10] כל ה־נאמר בכתובים אלה — עד "וירד מ־יעקב" — קאי על דוד.

וצלה"ב: למה לא פירש רש"י כפי' הרמב"ם המתאים לכאורה יותר ל־פשש"מ, שזוהי דרכו של רש"י בפי־רושו עה"ת, כי:

א) לפי פי' הרמב"ם כפל הענין בכל פסוק כי אחד מדבר בדוד והשני במלך המשיח[11]; משא"כ לפי פרש"י,

---

1) כד, יד ואילך.

2) רש"י ורמב"ם דלקמן בפנים. פי' הרלב"ג עה"ת. וראה גם אוה"ת ויקו.

בראב"ע כאן מפרשו רק על דוד וב־רמב"ן — רק על משיח.

3) הל' מלכים פי"א ה"א.

*3) לא כתב "דוד המלך" (משא"כ ב־משיח) — כי לישנ' דקראי שמביא נקט.

4) ראה הרלב"ג עה"ת כאן: "אראנו ולא עתה ר"ל שאחר זמן רב יהי' זה כו' אשורנו ולא קרוב (כפל הענין במלות שו־נות או) הוא שב למה שזכר ממלך המשיח שיהי' אחר כן זמן ארוך אורך נפלא (והוא היותר נכון) ולזה שנה לשונו ממה שאמר תחלה ולא עתה . . ולזה הורה אמרו ולא קרוב מרחוק על מרחק יותר עצום".

ובמלבי"ם כאן מדייק הל' "אראנו" ו־"אשורנו" "שהראי' הוא מקרוב ואשורנו הוא מרחוק". ראה אוה"ת בלק תתקיד. א'עב. לקו"ש ח"ד ע' 1067 ובהערה 5 שם.

5) ראה הרלב"ג עה"ת כאן, ושם פי' להיפך: "דרך כוכב רמז למלך המשיח כו' וקם שבט מישראל רמז לדוד כו'".

6) ש"ב ח, ב.

7) זכרי' ט, י.

8) ש"ב ח, יד.

9) עובדי' א, כא.

10) ראה רא"ם כאן. לח"מ על הרמב"ם שם.

11) לפי' הרמב"ם יש לבאר גם זה שב"דרך כוכב גו'" (דקאי על דוד) כתוב "מיעקב" וב"וקם שבט גו'" (דקאי על משיח) כתוב "מישראל": עיקר ושלימות הממשלה הוא במלך המשיח ולכן ע"ז אומר "ישראל"

שהכתובים כולם אירי בדוד, צ"ל ש"אראנו גו' " ו"אשורנו וגו' " (וכן בשאר הכתובים [12]) ה"ז אריכות וכפל לשון [13].

ב) פשטות הכתוב "וקרקר כל בני שת" (שרש"י פירש "כל האומות") מכריע כפי' הרמב"ם שקאי על מלך המשיח — שיכבוש את כל העולם וימלוך על כל האומות [14]; משא"כ בדוד שלא מצינו בו כיבוש ומלוכה על כל האומות.

וביותר קשה, שלפירוש רש"י לא נאמר בנצחונו של מלך המשיח אלא רק "והאביד שריד מעיר" (ופרש"י: "מעיר החשובה כו' רומי"), בעוד ש־בנוגע לדוד נאמר הרבה יותר מזה ועד ש"וקרקר כל בני שת" — ול־כאורה איפכא מסתברא, וכנ"ל.

גם צלה"ב:

ג) רש"י לא פירש מיהו "(דרך) כוכב וגו' " (שזהו דוד), כ"א רק בסוף הענין "ומחץ פאתי מואב — זה דוד" (שמזה מובן — דעליו קאי "כוכב")?

ד) בההקדמה לנבואתו אמר בלעם שתוכן נבואתו שייך ל"אחרית הימים" אשר "אחרית הימים" בפשטות — היינו ימות המשיח (אחרית כל הימים). ולפי"ז קשה לשני הפירושים: לפי' הרמב"ם, כי בהכתובים מדובר הן בנבואה לזמנו של דוד הן — לזמנו של מלך המשיח; ויותר קשה לפרש"י שברוב הכתובים הנבואה — לימי דוד, ורק הכתוב האחרון קאי על מלך ה־משיח?

ב. עה"פ וירד מיעקב מפרש רש"י: "ועוד יהי' מושל אחר מיעקב", וצריך להבין:

א) מהו ההכרח [15] לפרש ד"וירד מ־יעקב" היינו "מושל אחר" [16] — ולא כדמשמע לכאורה בפשטות שפסוק זה

שהוא שם המעלה, גדולה ושררה (ראה וישלח לב, כט ובפרש"י שם), משא"כ בימי דוד, וכן פי' במלבי"ם כאן.

12) ואף שלפי פי' רש"י דרך כוכב וקם שבט פירושן שונה דב"דרך כוכב גו' " פי' "יקום מזל" וב"וקם שבט גו' " — "מלך רודה ומושל" — מ"מ התוכן אחד הוא — מלכות דוד, כבפנים.

13) ואף שאינה קושיא בפשש"מ, כי י"ל דכן הוא דרך הכתובים במשל ושיר לכפול הענין במלות שונות (וראה ראב"ע כאן: אשורנו כו' הטעם כפול והמשל כוכב ושבט כו'. ועד"ז ברלב"ג — הובא לעיל הערה 4), אבל מובן דיומתק יותר (גם בפשש"מ) באם יש לפרש דקאי על ענינים (זמנים) נפרדים. וראה פרש"י עה"פ ע"כ יאמרו המושלים (חוקת כא, כז) ושלאחריו.

14) ראה רשב"ם: כל בני שת, לפי הפשט זה מלך המשיח.

15) לכאורה י"ל דזהו מפני שנא' לעיל שהנבואה היא על אחרית הימים, לכן מוכרח רש"י לפרש לכה"פ פסוק א' על מלך המשיח (שזהו אחרית כל הימים), אבל אי"ז הכרח מספיק לפרש הכתוב דלא כמשמעות פשטות המשך הכתובים, כבפנים. (וראה ראב"ע דמפרש כל הכתובים על דוד). וי"ל (בדוחק) ד"וירא את עמלק גו' ואחריתו עדי אובד" זהו חלק הנבואה המדבר בזמן מלך המשיח (אף שמתחיל עוה"פ "וירא גו' וישא משלו גו' ").

16) ואין לומר שדיוקו של רש"י הוא מל' "וירד" שפירושו "וימשול" (— דלכאו' י"ל להזכיר עוה"פ ענין הממשלה, ומזה, דהמדובר בעוד מושל); דא"כ הו"ל לפרש דקאי על שלמה וכיו"ב (וראה הראב"ע דפי' על יואב), שעפ"ז הוא בא בהמשך להכתובים דלעיל — בממשלתו של דוד (ולא דקאי על מלך המשיח). וראה הערה הבאה.

בא בהמשך להכתובים דלעיל („וקם שבט וגו׳" שלפרש״י קאי על דוד) וקחשיב עוד דבר נוסף [17] שיעשה אותו המושל הנזכר לעיל: „והאביד שריד מעיר"?

ב) למה מעתיק רש״י מהכתוב גם תיבת „מיעקב" — הרי חידושו הוא רק אשר „וירד" פירושו „ועוד יהי׳ מושל אחר" ותו לא.

לאח״ז מעתיק רש״י „והאביד שריד מעיר" ומפרש: „מעיר החשובה של אדום כו׳ ועל מלך המשיח אומר כן (ומביא ב׳ ראיות) שנאמר בו [18] וירד מים עד ים (שמזה מובן ש„וירד (מיעקב)" קאי על מלך המשיח) ולא [19] יהי׳ שריד לבית עשו" (הוכחה למ״ש „והאביד שריד מעיר").

ויש לדייק בדברי רש״י:

א) כל הענין ד„ועל מה״מ כו׳" מקומו לפנ״ז: אחרי שכתב (בפי׳ וירד מיעקב) „ועוד יהי׳ מושל אחר כו׳" — הו״ל לפרש מיהו המושל — ועל מה״מ אומר כן, שנא׳ בו וירד כו׳.

ב) מהי הראי׳ מהכתוב וירד מים עד ים — דבפשטות מדבר הכתוב במלך שלמה (בהמשך לתחלת המזמור „לשלמה אלקים משפטיך גו׳") [20] ולא במלך המשיח.

ג) בהראי׳ מהכתוב וירד מים גו׳ מעתיק רש״י גם התיבות „עד ים" [21], שלכאורה אינן מוסיפות כלום בתוכן הראי׳ — ודברי רש״י הלא מדוייקים הם בחסר ויתיר.

ג. והביאור בכ״ז:

רש״י והרמב״ם מחולקים כאן בענין כללי — בכללות המכוון שבנבואת בלעם, כדלקמן:

נבואתו של בלעם היתה בתוצאה מזה שבלק שכר אותו והביאו לקלל את בני ישראל [22] ולמנוע כיבוש ארצו של בלק — מואב — ע״י בנ״י.

וזהו שאמר לבלק בסיום נבואתו קודם שחוזר והולך לעמו „אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים —

---

17) וע״ד פי׳ הראב״ע דב׳ הכתובים (והי׳ אדום גו׳ וירד מיעקב גו׳) קאי על מלכות דוד, ובפסוק הא׳ מפרש „וידוע כי גברה יד דוד על אדום כו׳" — בכללות ממשלת דוד על אדום, ובפסוק הב׳ מפרש: „מכל עיר.. עד הכרית כל זכר באדום" מוסיף בנוגע להמלחמה, שהכריתו כל זכר מכל עיר שבאדום (ולא רק „גברה יד דוד כו׳").

ולהעיר מפרש״י (ש״ב ח, יב) ד„שתי מלחמות היו (באדום)", ועפ״ז הרי אפשר הי׳ לפרש דהכוונה בפסוק הב׳ על מלחמה נוספת דאותו המושל.

18) תהלים עב, ח.

19) עובדי׳ א, יח.

20) ראה פרש״י שם דמפרשו על שלמה וראה גם ראב״ע שם.

21) מה שהוצרך לכתוב תיבת „מים" *), י״ל בפשטות, דעי״ז מובן ש„וירד" שבהכתוב שם הוא מל׳ רידוי ולא ירידה (דאינו מתאים לומר ירידה מים, כי היוצא מן הים — ה״ה הפכו ד„יורדי הים" (הובא בפרש״י צו ז, יב) ומובן שנקרא עולה מן הים) וכמו בכתוב דילן. וראה גם דקדוקי רש״י כאן.

22) כמבואר בתחלת פרשתנו כב, ה ואילך.

---

*) דאין לומר שזהו רק לציין מקום הכתוב, כי אז הו״ל לכתוב „בתהלים וירד" (ראה לקו״ש ח״י ע׳ 115 הערה 6).

מה שהן עתידין להרע למואב באחרית הימים"[23] ולכן מובן בפשש"מ כי אף שקורא לזה "אחרית הימים" שבפשטות פירושו בכ"מ בסוף כל הימים, הרי כאן שבא להצדיק עצמו בפני בלק — שנתמלא רצון בלק ולא יכבשו בנ"י את ארצו — מובן שבעיקר הוא מתכוון להודיע לו שכיבוש מואב ע"י ישראל לא יהי' בזמן בלק — כ"א זמן רב לאחר ימים דבלק, (אלא ש־ לשלמות ענין נבואתו — מוסיף גם מה שיעשה העם לעמך בהזמן דאחרית הימים כפשוטו, דגם זה בא בהמשך נבואתו).

היינו שהנבואה לא באה להדגיש גודלה של ממשלת ישראל כשלעצמה[24], כ"א רק ביחס למואב ולשאר האומות, שסופן להכבש ע"י בני ישראל.

ועל יסוד זה מתחיל רש"י פירושו על הכ' "דרך כוכב מיעקב" ומפרש "כתרגומו ל' דרך קשתו שהכוכב דורך כחץ . . כלומר יקום מזל" ואינו מפרש דקאי על מלך מושל בישראל.

והטעם: בנ"א הם המין המעולה בסוגי בע"ח (שהם למעלה מדומם וצומח), היות ובהם היתרון של "דיעה ודיבור"[25], ולכן נמסרה להם הממשלה על הבע"ח וכו', כמ"ש[26] "ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל חי' הרומשת על הארץ"; ובבני אדם גופא המלך הוא המורם מעם והוא המושל ושולט עליהם. בנוגע לכוכבים לא מצינו בהם מעלת דיעה והשכל ולכן אין לפרש בפש"מ — שהם משל ודוגמא למלך ומושל, ולכן לא יתכן לפרש שב־ "דרך כוכב" כוונתו ל"מלך מושל" — היינו דוד[27].

(ודוחק גדול לפרש שהרמז למלכות הוא בזה שהכוכבים הם למעלה מהארץ ומאירים לארץ ולדרים עלי' להבדיל בין היום ובין הלילה, שזהו כעין שליטה בעניני ארץ (וכל' הכתוב[28] "ולמשול ביום ובלילה")[29], דא"כ הר"ל לרמוז זה בא' מהמאורות הגדולים,

---

23) פרשתנו כד, יד ופרש"י שם. ועפ"ז תומתק אריכות הלשון ברש"י "(להרע) ל־ מואב כו' " (דלכאו' מיותר הוא אלא) ד־ כוונתו להדגיש שזהו עיקר תוכן הנבואה. וכבפנים.

24) ומש"כ רש"י על "אראנו גו' — רואה אני שבחו של יעקב וגדולתו כו' " הרי אין כוונתו אלא לפרש כתוב זה (ולא לומר שזהו כוונת תוכן נבואתו) — וראה רא"ם כאן.

25) פרש"י בראשית ב, ז.

26) שם א, כח.

27) ואף שמצינו בחלומו של יוסף (וישב לז, ט) ד"השמש והירח גו' כוכבים גו' " מרמזים — בפשש"מ — על יעקב והשבטים — אנשים חשובים (וראה לקו"ש שם ע' 116 הערה 10 הטעם ע"ד הפשט שזהו מצד שהם הדברים הכי חשובים בעולם) הרי (א) הרמז שם על יעקב (שהוא הכי חשוב) הוא "השמש", וכאן בהרמז על מלך הוזכיר רק "כוכב" (וראה לקמן בפנים). (ב) המדובר שם הוא בחשיבות * וכאן בממשלה. (ג) שם הי' זה הרמז בחלום — מחזה הנבואה, אבל כאן שזהו דיבור וסיפור של עתידות (אף שדיבר במשל ומליצה, מ"מ) הו"ל לומר דוגמא קרובה יותר.

28) בראשית א, יז־יח.

29) ראה גם רד"ק (עה"ת) כאן: דומה המלך לרוב גדולתו ומעלתו הרמה לכוכב (וראה גם הרלב"ג כאן), אבל אי"מ כבפנים.

---

*) אדרבה יוסף עצמו (המלך והמושל) אינו נרמז בצבא השמים כ"א "השמש והירח ואחד עשר כוכבים (יעקב כו' והשבטים) משתחוים לי".

השמש או הירח, ולא כוכב; ואדרבה, כוכבים הרי הם רק צבא[30] ושל "המאור הקטן" — הירח)

ולכן מוכרח רש"י לומר שדרך כוכב פירושו "יקום מזל", וממשיך בנבואתו להסביר מהו ענינו של ה"מזל" — "וקם שבט מלך רודה ומושל"; אולם אין הוכחה מכתוב זה לאיזה מלך הוא מתכוון — ולכן גם רש"י לא פירש בו מי הוא ה"מלך רודה", עד שאמר הכתוב "ומחץ פאתי מואב" ד־מזה מוכיח רש"י ש"זה דוד שנא' בו[31] השכב אותם ארצה כו' " ז. א. שכל הענין "דרך כוכב גו' וקם שבט גו' " הנאמר לפנ"ז מוסב על זמנו של דוד וע"ד מלכותו.

ועפי"ז מובן ג"כ בנוגע להמשך הכתובים שלאח"ז, שכל כמה שאין לנו הכרח מקרא שהמדובר הוא במלך אחר, הרי בפשטות מסתבר שעדיין מדובר באותו המלך דלעיל — דוד.

ולכן פרש"י "וקרקר" לשון קורה (נוקב[32]) כו':

בפירוש תיבת "וקרקר" י"ל ב' פירושים: א) מלשון הריסה[33] כמו "מקרקר קיר"[34]; ב) מלשון קורה (נוקב) — כפרש"י. דלפי' הא' היינו הירוס והשמדה לגמרי, ולפי' הב' (כפרש"י) אי"ז הרס של השמדה, אלא קלקול של ניקוב והוצאת דבר ממקומו הנכון[35]. ומכיון שרש"י מפרש דקאי על דוד, לכן מפרש וקרקר מלשון קורה, היות ודוד לא נצח את האומות באופן שהש־מיד את כל בני שת, כ"א רק ע"ד "קורה" ונוקב בלבד.

ד. אמנם הרמב"ם המפרש ש"דרך כוכב מיעקב" קאי על מלך שיקום מיעקב — לשיטתי' אזיל:

כתב הרמב"ם[36]: "כל הכוכבים וה־גלגלים כולן בעלי נפש ודיעה והשכל הם כו' ודעת הכוכבים כו' וגדולה מדעת בנ"א". ומכיון שהם למע' מ־כללות בנ"א בשכלם ובדעתם, לכן מפרש "דרך כוכב" על המרומם ומנושא מבני אדם — המלך; ו"כוכב מיעקב" היינו מלך בישראל, ומעתה מה שאמר הכתוב לאח"ז "וקם שבט מישראל", שקאי בודאי (כמשמעותו של "שבט" — מלך רודה) על מלך בישראל, אין כוונתו לאותו המלך המרומז ב"כוכב" (דא"כ אי"ז אלא כפל לשון ממש), אלא ש(ב' חלקי) הכתוב מירי בשני מלכים, דוד ומשיח, שהם "שני משיחים". והטעם שנקט דוקא ב' מלכים אלו, והשייכות ביניהם, מובן ע"פ ל' ה־רמב"ם[37]: "מלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה ל־ממשלה הראשונה" — והיינו שניבא על כללות תקומתם וישועתם העתידה

30) ראה פרש"י (בראשית שם, טז): הרבה צבאי להפיס דעתה.

31) ש"ב ח, ב.

32) שפתי חכמים כאן. וראה דקדוקי רש"י כאן.

33) וכפי' הראב"ע ועוד.

34) ישעי' כב, ה.

35) ע"ד הדוגמא שבפרש"י "מקבת בור נקבתם" (ישעי' נא, א) שבחפירת בור אין העפר "נשמד", כ"א רק שמוציאים אותו ממקומו,
אלא שעי"ז נעשה חור וחסרון במקום ההוא.

36) הל' יסוה"ת פ"ג, ה"ט.

37) הל' מלכים שם.

לבא ע"י מלכותו של מלך משיח ה', ורמז להתחלתה (דוד) ולתכלית שלי־מותה (משיח). וז"ש הרמב"ם: "נבא בשני משיחים, משיח הראשון שהוא דוד שיושיע את ישראל מיד צריהם, ומשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את עם ישראל (באחרונה)".

ובזה מובן הטעם לכפל הביטויים בהנבואה: "אראנו . . . אשורנו, ומחץ פאתי מואב... וקרקר וגו'", דחד קאי על דוד ואידך על מלך המשיח. ועפ"ז צ"ל שלפי' הרמב"ם ענינו של "וקרקר" (הוא לא כפירש"י כנ"ל, אלא): הריסתן[38] וביטולן של ממשלת האומות[39].

ה. ומעתה צ"ל, לפי פירוש הרמב"ם, שכוונת בלעם בנבואתו היתה בעיקר לתאר את תקפה וגדולתה הנעתידה של ממשלת בני ישראל, שיוושעו מכל האומות וגם ישלטו בהם "באחרית הימים".

ומה שהוא מקדים לנבואתו: "אשר יעשה העם הזה לעמך גו'" דהיינו כיבוש מואב (והאומות) ע"י עם ישראל — אין זאת בתור הקדמה כללית לתוכן הנבואה דלהלן, כ"א כעין פתח דבר וטעם להנבואה, כי דבר זה (שבלק מלך מואב רצה לשלול עשית בנ"י לעמו) הוא שהביאו לנבא בנצחונם של בנ"י על שונאיהם, והיינו "מה שיעשה העם הזה לעמך", וכן לכל האומות, אלא שיהי' כ"ז באחרית הימים.

ולכן מפרש הרמב"ם את התיבות "באחרית הימים" (שבהקדמת נבואה זו) כפשוטן — בסוף כל הימים. ומזה מובן שהמדובר בתוכן הנבואה — ישועת וגאולת ישראל מיד האומות — הוא בעיקר בנוגע לזמן משיח, ובפרט: וירד גו'.

ו. אמנם את הכתוב "וירד מיעקב" גם רש"י מפרשו (שלא קאי על דוד, אלא): "ועוד יהי' מושל אחר מיעקב", והכרחו לפרש כן: לפרש"י הרמז בה־כתוב דלעיל שיקום מלך רודה ומושל בישראל (דוד), מרומז הוא בתיבות "וקם שבט מישראל" ולא ב"דרך כוכב מיעקב"; ולכן — אם בכתוב זה ד־"וירד מיעקב" כוונתו לאותו מלך (דוד) הול"ל "וירד מישראל" כדלעיל[40] —

---

38) וראה גם הרלב"ג כאן: ואחר זה זכר במלחמת המשיח על כל הגוים כי הם בני שת... וטעם וקרקר וכו' כטעם מקרקר קיר.

39) התיבות "וישראל עושה חיל" שב־כתוב, בפשטות באים בהמשך ל"והי' ירשה שעיר" שלפנ"ז, ולכן א"צ הרמב"ם לפרשן.
ומה שלא פי' הרמב"ם הכתוב "וירד מיעקב גו'" — הוא כי כל ההמשך והי' ירשה שעיר אויביו גו' קאי על מלך המשיח ולכן אינו מפרשו.
והטעם: בהכתובים שלפני זה "אראנו גו' אשורנו גו' דרך כוכב גו' וקם שבט גו'" נכפל תוכן אחד ב' פעמים (בלשונות שונות), ולכן מפרש הרמב"ם שהכוונה לשני ענינים. אבל בהכתוב וירד מיעקב והאביד שריד מעיר אין כפל תוכן אחד כי "וירד מיעקב" מדבר במלוכת ישראל ו"והאביד שריד" — באבדון האומות, הפירוש כפשוטו — בהמשך ללפניו, דקאי על מלך המשיח.

40) הדוחק לומר שזהו מפני יופי הלשון (וראה לקו"ש ח"ז ע' 12-13), כי: א) מכיון שה"ז פסוקים אחדים לאח"ז והמדובר באותו מושל דלעיל לא הו"ל לשנות (בכדי שלא ליתן מקום לטעות), וכבפנים. ב) מצד תוכן הנבואה מתאים יותר השם "ישראל" — מלשון שררה. וראה לעיל הערה 11.

ולכן עכצ"ל שבשנותו משם ישראל לשם אחר בא ללמד "ועוד יהי' מושל אחר מיעקב";

והיינו שהתיבות "וירד מיעקב" באות בהמשך למ"ש לעיל "דרך כוכב מיעקב" — שענינו "יקום מזל" ליעקב (בזה ש"וקם שבט מישראל") — וחזר הכתוב לומר עוד ענין בזה: "וירד מיעקב" — עוד הפעם יקום מזל ל־יעקב[41] בזה שיהי' מושל אחר ממנו.

ועפ"ז מובן בפשטות למה הביא רש"י בפירושו גם תיבת מיעקב, כי בה ההוכחה לפירושו שקאי על מושל אחר.

ז. אמנם עדיין אין די בהוכחה זו לפרש תיכף בדבור זה (על "וירד מ־יעקב") דקאי על משיח; אף שמצינו שהקדים בלעם לנבואתו שזהו "באחרית הימים", שיש לדייק מזה דעכ"פ בא' (ובמילא עכ"פ בפסוק האחרון) מפסוקי נבואתו זו מרומז ל"אחרית" כפשוטו, לזמנו של מלך המשיח — ומכיון דיש גם הוכחה מל' הכתוב ש"וירד מיעקב" היינו "מושל אחר" כנ"ל, הרי ע"י שתי ההוכחות יש להסיק שכתוב זה קאי במלך המשיח.

בכ"ז אין די בזה להכריח ש"על מלך המשיח אומר כן" כ"א ע"י ראיות מהכתוב עצמו —

כי הכתוב "וירד מים גו'" אינו ראי' מספיקה שקאי על מלך המשיח, ואדרבה, (כנ"ל סעיף ב) בפשטות אפשר לומר שפסוק זה, ככללות המזמור, מכוון לשלמה המלך, שדוד התפלל עליו שיהיו אצלו כל הענינים האלו (אלא דמ"מ מביא רש"י ראי' משם, אבל רק לאחרי שכבר הכריח דפסוק דילן קאי על מלך המשיח, וכדלקמן סעיף ח).

ולכן מקדים רש"י ומפרש תיבות "והאביד שריד מעיר — מעיר החשובה של אדום והיא רומי", והיינו דממה שנא' מעיר סתם הרי ברור שזוהי עיר הידועה של הממשלה הידועה מכבר, היינו העיר החשובה של ממשלת אדום ושעיר הנזכרת בכתוב דלעיל.

ומעתה הרי מהכתוב "ולא יהי' שריד לבית עשו" (שהוא יעוד לימות המשיח) ראי' ברורה שגם פסוק דילן "והאביד שריד מעיר" (של אדום — בית עשו) קאי על מלך המשיח, וש־הוא הוא ה"מושל אחר" המרומז ב־"וירד מיעקב".

ח. ואעפ"י דמ"והאביד" לבד יש הכרח מספיק, מ"מ מביא רש"י גם את הראי' מ"וירד מים עד ים", כדי להדגיש שגם מתיבת "וירד" גופא, שמשמעותה מושל, ממנה עצמה משמע שזהו מלך המשיח.

ולזה מעתיק רש"י את התיבות "עד ים", כי מהן משמע שהמדובר במלך המשיח:

"וירד מים עד ים" פירושו בפשטות שימשול על כל הארץ כולה — "מים" בקצה הא' "עד ים" בקצהו השני; ולא מצינו ענין זה בשלמה, כ"א במשיח. ולכן מסתבר לרש"י לפרש שזהו ממ־

---

41) ועפ"ז מובן דא"א לפרש דקאי על שלמה (שע"פ פרש"י (דלעיל הערה 20) הרי גם הי' אפשר להוכיח כן מל' הכתוב וירד), כי בשלמה אין צורך שיקום מזל חדש שהרי שלמה ממשיך מלכות דוד אביו — המשך מזלו של יעקב שבזמן דוד.

שלתו של מלך המשיח [42], והיינו דעם היות שהמזמור בכללותו ה"ה תפלת דוד על שלמה בנו, מ"מ (מפרש רש"י ש)פרטים מסוימים מתפלתו לא נת־קיימו בשלמה, כ"א במשיח בן (דוד ו)שלמה [43].

אולם מכיון שפי' זה בהכתוב אינו מוכרח מצ"ע, כי יש לדחוק ולפרש שם דקאי על שלמה (כבללות הנושא של המזמור) ומים עד ים היינו מים סוף עד ים פלשתים [44],

לכן מביא רש"י ראי' זו רק לאחרי שפירש תיבת "והאביד שריד" דקאי על רומי (שעי"ז הרי מוכרח דפסוק דילן שכתוב בו "וירד" קאי על ה־משיח כנ"ל ס"ז), כי מכאן יש לרש"י ראי' לפירושו גם בהכתוב בתהלים דקאי על מלך המשיח [45].

(משיחת ש"פ בלק תשכ"ח)

---

42) ומה ששם בתהלים פרש"י דקאי על שלמה — הרי פרש"י בנ"ך אינו ע"פ פשש"מ בדיוק בתכלית כמו בפירושו עה"ת.

43) סהמ"צ להרמב"ם מל"ת שסב. פיה"מ ר"פ חלק יסוד יב. ובכמה מקומות. גסמן בלקו"ש כרך ח' ע' 215 הערה 52.

44) כפרש"י שם, ועוד. אבל דוחק הוא דא"כ הו"ל להכתוב לפרש באיזה ים מדובר. וראה גם רד"ק שם.

45) וי"ל (בדוחק) דגם לרש"י אראנו גו' אשורנו גו' אי"ז כפל לשון אלא מכיון שסו"ס קאי כאן בהנבואה בהמלך המשיח הרי בהתחלת הנבואה כופל הלשונות לרמז גם על זמן רחוק ביותר (בזמן מלך המשיח).

ומה שאין רש"י מפרש כן בהדיא — כי בהכתוב על אתר אי"ז קושיא (כנ"ל הערה 13) ואינו מוכרח לפרשו. ובפרט שלאחר לימוד הכתוב וירד מיעקב יובן הנ"ל מעצמו.